

Неиспричана прича

Василије Шиник

In memoriam

УДК 316.6:159.953(497.15Цимироти):929

COBISS.RS-ID 143174657

DOI 10.7251/TOP2511191S

Цимироти и Драгељи су сусједна села и уско су везана родбински и судбински. Заједничка им је била црква и школа, заједнички млинови на Лубини, заједничка им бише и ратна страдања, која их задесише од 1941. до 1945. године. Искусили су избјеглиштво, страдања прије и у самој офанзиви, усташке логоре, раздвајања супружника, отимање дјеце. Оно мало становништва које се крило и није доспјело у логоре и оно које се некако извукло из логора чинило је ту некакву биолошку масу. Већином су то биле жене, те старо и нејако. Почели су прикупљати разбјежалу стоку, понешто земље обрађивати, орати и сијати, да би се некако прехранило оно преосталих гладних уста, а требало је и припремати се за предстојећу зиму. Година '43. почела је нешто мирније. Нијемци и усташе су овај простор сматрали територијом очишћеном од шумњака (то им је био погрдни назив за партизане), на којој није било фронталног сукоба. Повремено би наилазиле непријатељске патроле различитих војски. За Нијемце није било чути да су некога убили, док су усташе у својим походима оне који се нису посакривали и побјегли убијали и ако се шта затекло опљачкали. У неколико наврата наилазиле су и черкеске патроле. Тај дивљи народ на дивљим коњима са далеког Кавказа упамћен је не само по убијању, већ и по силовању. Посебно су запамћени по злочину над 13 скојевки из Грбаваца, који се десио следеће, '44. ратне године.

Црква на Главици, која је до Козарске офанзиве била на линији фронта (и сад су видљиви трагови њемачких и усташких бункера), није срушена прије, а ни у офанзиви. А онда у априлу 1943. неочекивано у рану зору чула се звоњава цркве – пошто нико није дошао

од мјештана цркви, зликовци су се иживљавали на овој Божијој светињи. Спалили су је до темеља и звоно оборили на земљу, лупали су по обореном звону, на коме су настале видне пукотине, и у току дана напустиле овај терен.

Школа се налазила на раскрсници између села Цимирота и Драгеља¹ и њу су заједно похађала дјеца ова два села. У самом дворишту школе налазило се стратиште, на којем је убијено четрнаесторо недужних цивила. У углу дворишта, на сјеверозападној страни, један омањи ћошак био је ограђен дрвеном тарабом, на ком је стајао искривљен дрвени крст за убијене у усташко-њемачкој одмазди.

У септембру ратне 1943. године, једна партизанска тројка извршила је убиство једног њемачког војника, а већ следећег дана услиједила је усташко-њемачка одмазда над цивилима ова два села и случајним намјерницима. Побили су их на најсвирепији начин без обзира на пол и узраст. О овом стравичном покољу који је извршен над цивилима Драгеља, Цимирота и случајним намјерницима који су се ту затекли, иако се много знало (било је доста живих свједока), мало се причало и није било пожељно да се о томе говори. Власти су касније сачиниле, како и за све остале, тако и за ова два села, спискове страдалих у Другом свјетском рату. На једном су били уписани борци НОР-а, носиоци Споменице 1941, а на другом сви страдали као жртве фашистичког терора и из тог списка тешко је било утврђивати датуме и околности страдања. О овом догађају писао је покојни Богдан Шмитран, тада официр ЈНА у пензији, у својој књизи „Хроника села Грбавци“ у издању „Просвете“, 2002. године. У дионици Други свјетски рат, под насловом „Покољ у Драгељима“, преноси писање ратног новинара Ђурђа Павића у ратном листу „Глас“ за септембар 1943. године о монструозности усташких кољача, не наводећи зашто је дошло до тог масакра. Аутор наводи повод: убиство њемачког официра и посљедице: одмазду над 52 Драгељчана и 4 Грбовчана и да су заплијењена два камиона. Даље наводи да су камионе воловима из Драгеља још у току ноћи превезли у Горње Подградце на слободну територију.

О овом догађају наш завичајни писац Данило Карапетровић издао је књигу под називом „Злочин у Драгељима и Цимиротима 10. септембра 1943 године“. Он такође преноси извјештавање рат-

1 Села се налазе на подручју града Градишка.

ног новинара Ђурђа Павића, а други извор му је књига „Хроника села Грбавци“ аутора Богдана Шмитрана.

* * *

Њемачки официр са возачем и пратиоцем, на мотоциклу са приколицом, 9. септембра обилазио је овај терен, а рута му је била пут од Градишке преко Драгеља и Цимирота до Кијеваца и назад. Партизанска тројка примијетила их је и, кад су били у повратку, а то су били вечерњи сати, направила им је засједу на низбрдици изнад школе. Запуцали су и мотор је слетио с пута према врелу „Точак“. Официр је рањен, а возач и пратилац су неповријеђени побјегли. Прикрили су се у оближњој шуми, попели на дрво и из крошње дрвета посматрали даљи ток догађања. Ова партизанска тројка дошла је до мјеста слијетања мотора, затекли су преврнут мотор и рањеног њемачког официра. Нашли су тезгере код оближње куће, натоварили су га и пренијели на пут испод брда Превије. Ту су га догукли и након тога, повукли су се са мјеста догађаја. Кад се добро смрачило, возач и пратилац официра сишли су са дрвета и упутили се према првој усташкој постаји. Обавијестили су их о оном што се догодило, а ови су даље вијест о страдању официра пренијели њемачкој команди у Градишци.

У току исте ноћи организована је одмазда, која је сутрадан извршена. За извршиоце су ангажоване усташе из логора Стара Градишка и околних усташких постаја, који су добро познавали терен. Са бројним снагама, у рану зору, направили су обруч око ова два села и кренули по кућама са сабирањем затеченог становништва и тјерање на мјеста ликвидација.

У овој одмазди усташе су биле извршиоци кољачи, а Нијемци бројачи. Крагујевачке жртве од њемачких егзекутора убијани су метком, док ове наше жртве од усташких ни метак нису заслужили и ликвидације су вршене на описани начин. Том приликом, поред наведеног броја побијених Драгељчана и Грбавчана, на стратиштва у Цимиротима побијено је: Јањски Крејин гај 14, кућа Милана Видачковића 23, Гробље 3, Стара школа 13, и још троје случајних намјерника, Стево Бјеловук из Драгеља, Мирко Ђукић из Церовљана и Мирко Грујчић из Кијеваца, са још појединачних шест убиста-

ва. Тиме је не само испуњен број сто за једнога, већ је драстично премашен. Убијено је укупно 59 Цимирићана и троје намјерника. Оно преживјелих у селу, а тај број је био мањи од побијених, неколико наредних дана преносили су мртве и сахрањивали на мјесно гробље. Једино стратиште које није уписано у стратишта за Цимироте је Стара школа. Потомци тих жртава су то мјесто обиљежили мермерним спомеником и на њему су уписали своје побијене сроднике по именима и презименима.

Покојна Петра Блесих са супругом Марком имала је петоро дјеце. Живјели су у засеоку Брђани и кућа им је била неких стотину метара удаљена од главног пута. Отјерани су у логор Стара Градишка. Супруга Марка и двоје мушке дјеце више није видјела и за њих постоји податак да су живот окончали у логору Јасеновац 1942. године. Троје женске дјеце је извела из логора и довела кући у Цимироте. Због немаштине кћер Живку је дала у најам породици Поповић из Церовљана. Тог кобног дана усташе су јој опколиле кућу и на њене очи заклале двоје дјеце, а потом су у њу испуцали из пушака и она је пала преко већ мртвих дјечијих тијела. Да би били сигурни и да би је убројали у мртве, прије одласка са овог крвавог пира изболи су је бајонетима и отишли даље. Пред крај дана, кад су усташе завршиле свој крвави посао и и напустили села а народ се почео искупљати, неко је примијетио да је Петра још жива. Њена најстарија сестра Стоја, удата у Чатрњи у породицу Ковачевића, некако је организовала да се недоклана Петра превезе у Градишку и смјести у болницу. Њој су тјелесне ране извидане, а шта је са душевним ранама то нико није сазнао и ту је тајну у гроб однијела. Петра се вратила у село, а вратила је и Живку из најма као једину преживјелу. Кад је Живка стасала у дјевојку, удала се за Димитрију Шиника и одлучили су да живе на Петрином скромном имању. Напредовали су као породица и направили нову кућу уз главни сеоски пут и ту изродили двоје мушке дјеце.

Милош Видачковић, син Милана и Јованке, као дијете од шест година преживио је покољ гдје је на једном мјесту убијено двадесет и троје недужних. Кад су усташе у кућу сатјерале искупљени народ и кад је већ било извјесно да ће клање почети, неко је дијете гурнуо под кревет, гдје је он обамро од страха гледајући шта се догађа. Кад су усташе отишле и народ се почео искупљати, испод гомиле људских тјелеса и потока крви, на запрепаштење присутних, појавило

се неповријеђено дијете, у коме су препознали малог Милоша. Оца су му убили, док мајке тог јутра није било, из неких разлога била је одсутна и преживјела је покољ. Причали су његови вршњаци да Милош, до тада здраво дијете, није имао здравствених проблема, од тада је имао честе наступе падавице, што га је дуго држало и много кидало. Дјеца су то знала и прилијетали су му и држали да би било што мање самоповређивања. Након рата мајка му се преудала у Бистрицу за Марка Чекича, са собом је одвела и Милоша².

Instead of conclusion

Vasilije Šinik presents informations about the suffering of the villagers of Cimiroti and Dragelji near Gradiška during the World War II under Independent State of Croatia. These are significant data for the synthesis of the suffering of the Gradiška area.

² Записано 4. јуна 2023. године у Градишци.